

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ПРОФЕСІЙНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА РІВНЕНЩИНИ:

персоналії, технології,
виклики сьогодення

Монографія

Видавництво
"Волинські обереги"

2025

УДК 7:378.016(477.81)

П-84

*Рекомендовано до друку вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 5 від 24 квітня 2025 року)*

Рецензенти:

СТЕЛЬМАШУК Галина – завідувач кафедри дизайну Волинського національного університету імені Лесі Українки, доктор мистецтвознавства, професор, академік Національної академії мистецтв України, член Національної Спілки художників України;

ТИМЧУК Лариса – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри образотворчого мистецтва Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Авторський колектив:

Антонюк-Коберська Н.М., Вернюк Я.С., Власюк О.П., Ганжа М.В., Гузь Я.В., Крайлюк Л.В., Локшук І.М., Русак О.Л., Сташук О.А., Токар І.В., Чернієнко В.А., Шеретюк Р.М.

П-84 Професійна мистецька освіта Рівненщини: персоналії, технології, виклики сьогодення: монографія / Рівненський державний гуманітарний університет; авт. кол.: Н.М. Антонюк-Коберська та ін. – Рівне : Волин. обереги, 2025. – 236 с.

ISBN 978-617-8161-72-9

© Антонюк-Коберська Н.М., Вернюк Я.С.,
Власюк О.П., Ганжа М.В., Гузь Я.В.,
Крайлюк Л.В., Локшук І.М., Русак О.Л.,
Сташук О.А., Токар І.В., Чернієнко В.А.,
Шеретюк Р.М., 2025

ISBN 978-617-8161-72-9 © "Волинські обереги", 2025

ЗМІСТ

Передмова	5
-----------------	---

РОЗДІЛ 1. Видатні персоналії мистецької освіти Рівненщини

<i>Сташук О.А.</i> Михайло Йориш: на «золотому перетині» долі	8
<i>Крайлюк Л.В.</i> Олена Охримик: мисткиня та педагог	26
<i>Вернюк Я.С.</i> Творчо-педагогічний феномен Степана Шевчука	44

РОЗДІЛ 2. Технології сучасної мистецької освіти (на прикладі досвіду кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва імені Степана Шевчука Рівненського державного гуманітарного університету)

<i>Шеретюк Р.М.</i> Міжнародна діяльність кафедри образо- творчого та декоративно-прикладного мистецтва імені Степана Шевчука Рівненського державного гуманітарного університету: вектори і здобутки	69
<i>Власюк О.П.</i> Сучасні методи і форми організації освіт- нього процесу на кафедрі образотворчого та декоративно- прикладного мистецтва імені Степана Шевчука Рівнен- ського державного гуманітарного університету	94
<i>Ганжа М.В.</i> Потенціал занять з художньо-проектної гра- фіки як чинник понятійно-образного осмислення особис- тості в умовах гурткової роботи	118

<i>Чернієнко В.А.</i> Мотиваційні сенси тематики кваліфікаційних завдань здобувачів творчих спеціальностей	130
<i>Токар І.В.</i> Природа як джерело творчості	149
<i>Локишук І.М.</i> Інтерпретація традиційних художніх тканин студентами кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва імені Степана Шевчука Рівненського державного гуманітарного університету	174
<i>Русак О.Л.</i> Практика сучасних технологій в художньому різьбленні по дереву	187

РОЗДІЛ 3. Мистецтво і мистецька освіта в контексті глобальних викликів сьогодення

<i>Антонюк-Коберська Н.М.</i> Художня освіта в умовах війни: мистецтво як форма спротиву	201
<i>Гузь Я.В.</i> Під землею: мистецтво в укритті як форма культурної адаптації в умовах війни (на прикладі України та міста Рівного)	217

ПРИРОДА ЯК ДЖЕРЕЛО ТВОРЧОСТІ

Токар Іванна Василівна,

старший викладач кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва імені Степана Шевчука
Рівненський державний гуманітарний університет
ORCID 0000-0002-3387-341X
e-mail: ivankatokar1@gmail.com

Анотація. З розвитком наукового прогресу дедалі більше відкриваються можливості для залучення процесів і закономірностей живої природи до різних сфер людської діяльності, зокрема в галузі мистецтва. Сучасна художня творчість не є осторонь цих процесів: використання біонічних форм, природної симетрії, ритмів, кольорів і текстур у мистецтві стає дедалі поширенішим засобом художнього вираження. Стаття досліджує, як природні явища й об'єкти слугують джерелом натхнення для художника, збагачуючи його візуальну мову та сприяючи формуванню нових художніх образів. Особлива увага приділяється ролі таких композиційних категорій, як форма, рівновага, симетрія, пропорції та колір, які розглядаються у світлі новітніх наукових і технологічних досягнень.

У тексті також порушується важлива проблема сьогодення: ризик знецінення процесу творення під впливом механічних та алгоритмічних технологій, зокрема штучного інтелекту. Попри технологічний прорив, автор наголошує на необхідності збереження глибинної ролі художника як інтерпретатора природи та провідника естетичних і гуманістичних цінностей. Біоніка, як наука про перенесення закономірностей природи у творчість, відіграє важливу роль у формуванні гармонійних рішень у мистецтві. Робота з натурою подається як динамічний, інтелектуально насичений процес, що вимагає широти мислення та глибокої емпатії до світу природи.

Ключові слова: творчість художника, природа, форма, рисунок, орнамент, колір.

Abstract. With the advancement of scientific progress, the possibilities for integrating the processes and patterns of living nature into various spheres of human activity are expanding, particularly in the field of art. Contemporary artistic practice is deeply engaged in these processes: the use of bionic forms, natural symmetry, rhythms, colors, and textures in art is becoming an increasingly widespread means of

artistic expression. This article explores how natural phenomena and objects serve as a source of inspiration for artists, enriching their visual language and contributing to the creation of new artistic images. Particular attention is paid to compositional categories such as form, balance, symmetry, proportion, and color, which are examined through the prism of the latest scientific and technological advances.

The article also addresses a pressing issue of our time: the risk of devaluing the creative process under the influence of mechanical and algorithmic technologies, especially artificial intelligence. Despite technological breakthroughs, the author emphasizes the necessity of preserving the essential role of the artist as an interpreter of nature and a carrier of aesthetic and humanistic values. Bionics, as a science of applying natural principles to creative work, plays an important role in shaping harmonious solutions in art. Working from nature is presented as a dynamic, intellectually rich process that requires broad thinking and deep empathy for the natural world.

Keywords: *artist's creativity, nature, form, drawing, ornament, color.*

Постановка проблеми. У сучасну епоху стрімкого розвитку цифрових технологій та зростаючого впливу штучного інтелекту (ШІ) на різні сфери людської діяльності, зокрема мистецтво, актуалізується питання збереження фахового рівня художньої творчості. Технологічні інструменти, включаючи алгоритми генерації візуального контенту, відкривають перед митцями нові можливості для пошуку інформації, оптимізації процесів та формотворення. Однак одночасно постає загроза втрати унікального сенсу творчості як результату глибокого особистісного досвіду, емоційної залученості та інтелектуального зусилля.

Особливої актуальності набуває дискусія про потенційне знецінення творчого процесу, що формується протягом тривалого навчання та практики у сфері професійної мистецької освіти. Технології здатні імітувати продукт, але не сам процес художнього мислення, що є унікальним для кожного митця. Занепокоєння викликає і відсутність ефективних

механізмів правового регулювання щодо авторських прав у випадках використання або копіювання творчих робіт за допомогою ШІ, що створює серйозні етичні виклики.

Водночас, в умовах війни, що триває в Україні, творчість для багатьох художників виступає не лише як фахова діяльність, а й як форма емоційної та психічної терапії. У стані постійного стресу мистецький процес стає засобом внутрішньої стабілізації, переосмислення реальності та збереження особистісної цілісності. У цьому контексті особливо важливою є роль природи як джерела натхнення і фундаменту для формування гармонійних художніх образів, що дозволяє митцеві залишатися в діалозі зі світом через естетичне пізнання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні роки характеризуються зростаючим інтересом науковців до взаємозв'язку між мистецтвом, природою та сучасними технологіями. У працях В. Михайленка, Л. Чернець та О. Сидоренко розглядається роль біоніки як методологічної основи для художньої творчості, де природа виступає не лише джерелом форм, а й прикладом структурної доцільності та гармонії. Зокрема, ці автори підкреслюють значення вивчення природних закономірностей у контексті підвищення естетичного рівня образотворчого мистецтва та дизайну.

Дослідження у сфері цифрового мистецтва (Н. Капран, І. Яценко) зосереджуються на викликах та можливостях, які створює використання штучного інтелекту в художній практиці. Відзначається амбівалентність цього впливу: з одного боку — нові форми художньої експресії, з іншого — загроза знеособлення творчого акту та редукції ролі художника до функції оператора технологічних процесів.

Також заслуговують на увагу публікації, присвячені мистецтву в умовах соціальних криз, зокрема війни. У працях

Л. Ганзюк, Т. Пархоменко йдеться про мистецтво як інструмент збереження ідентичності, внутрішньої цілісності та засіб подолання психоемоційних навантажень. Це особливо актуально для сучасного українського контексту, в якому художня діяльність стає не лише творчим, а й терапевтичним процесом.

Таким чином, аналіз наукових джерел свідчить про актуальність теми взаємодії природи, технологій і мистецтва, а також необхідність подальшого дослідження цієї взаємодії в умовах нових культурних та етичних викликів.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є виявлення і теоретичне обґрунтування ролі природи як джерела художнього натхнення в умовах активного впровадження цифрових технологій та штучного інтелекту в мистецьку практику. Дослідження спрямоване на аналіз впливу біонічних форм, природних закономірностей і естетики навколишнього середовища на формотворчі процеси у творчості сучасного художника, а також на визначення викликів і можливостей, що постають перед митцем у цифрову епоху. Особлива увага приділяється проблемам збереження фахового рівня художньої освіти.

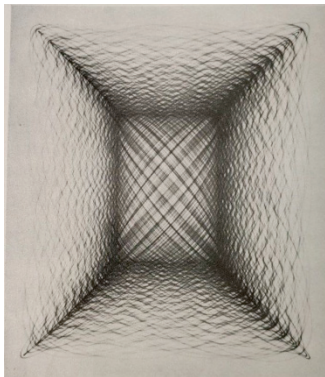
Виклад основного матеріалу. Протягом тисячоліть, поступово осягаючи закономірності явищ природи і навчаючись використовувати їх, людина розвивала свої естетичні почуття.

Найстародавніші пам'ятки культури людства характерні розумінням форми, лінії, пластики. У наскельних малюнках є тільки контури і нема простору: тривимірний предмет перетворений у двовимірну форму. На теренах Середземного моря тварин зображували збоку, в профіль. На тихоокеанських територіях – відображали тварин розпростертими:

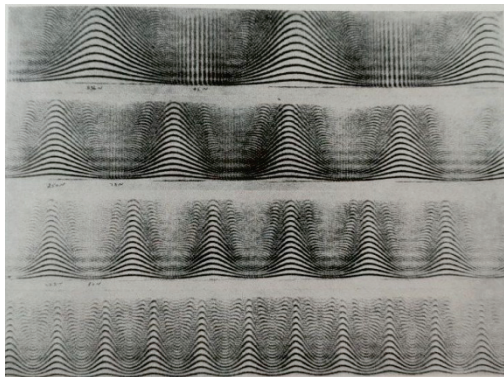
подібно до знятої з них шкіри. Внаслідок такої абстракції візуальні уявлення перетворюються в інтелектуальні поняття. Без графічного методу спілкування не можна уявити розвиток науки.

Подібно до графічного спілкування велике значення мала практична діяльність людини далекого минулого — ремесло. В руках людини речі набували дивовижного вигляду, виникали нові форми, орнаменти, механізми. Таким чином народилося теоретичне мислення. Теорія виникає тоді, коли практика стає свідомою. Тому що теорія ні що інше, як практика, визначена в уяві людини. А практика — це матеріальна діяльність людей, в якій вони цілеспрямовано діють на природу і один на одного. Плетіння кошиків із лози і плетіння стін житла із лозини гнучких гілок пов'язане з проблемою матеріалу та конструкції, з проблемою простого і складного. В процесі плетіння виникали геометричні орнаменти, що повторювалися, і це підказувало людині шляхи пошуків нових варіантів їхнього розміщення на виробі. Великий вплив на розвиток мислення людини мала гончарна справа. Глина визначала форму виробу: сира вона пластична, піддається формуванню, а після випалу стає твердою. Гончарна справа пов'язана з проблемами форми і матеріалу, міцністю, стійкістю, зміною. Спосіб мислення набуває розвитку в процесі практичної діяльності ремісників і є вихідним початком науки. Побудова гончарного посуду із глиняних кілець, по суті, являє основу архітектурно-геометричного мислення. Поверхня гончарного посуду розчленовувалась на смуги, заповнювалася геометричними орнаментами. Акт творення такого орнаменту багатогранний. В ньому людина ніби формувала свої поняття про симетрію та ритм. Ритмічність, пропорційність, єдність в творчій діяльності — все те, що

людина опосередковано виражала у своїх художніх спробах, зокрема в орнаменті, — все це вона безпосередньо практично застосовувала в своїй праці, в методах освоєння природи. В процесі цієї роботи виник масштаб, мірило. З винаходом цегли на Близькому Сході пов'язане поняття модуля, тобто певна одиниця, з якої можуть бути побудовані будь-які комбінації прямолінійної конструкції. Виникли проблеми гравітації, тиску, напруги тощо, які відкрили шлях розвитку наукової механіки.

*Діаграма Ліссажу.
Переміщення двох або
більше точок, які
здійснюють простий
періодичний рух*

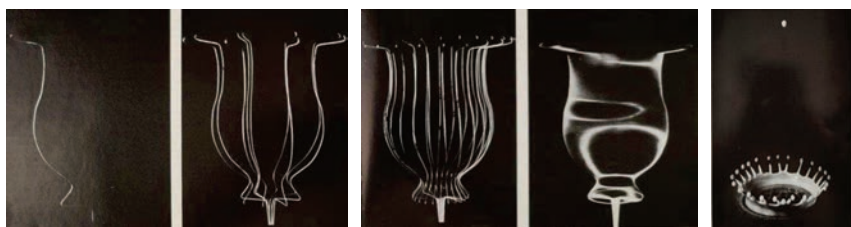

*Рух перетворення частоти,
багаторівнева зміна частоти
гармонічно насиченої складної хвилі*

Людина завжди прагнула до узагальнення свого різноманітного чуттєвого досвіду і це приводило до збагачення пізнання. Художнє бачення являє собою вищу форму відчуття, враження, згідно високим принципам художньої творчості: гармонії, рівноваги, ритму.

Цивілізація індустрії змінила навколишнє середовище. З розвитком науки і мистецтва зростає і потреба розширю-

вати і поглиблювати можливості поля діяльності відчуттів людини. Одним з стрімких кроків вперед були оптичні відкриття: телескоп скоротив відстань і наблизив до нас зірки, мікроскоп збільшив дуже маленькі елементи (фізика, біологія). Наукові спостереження ведуться камерами з одночасною фіксацією. Візуально доступними стали рентгенівські, ультразвукові й інфрачервоні випромінювання. Спільне застосування камери і стробоскопічного освітлення дозволяє вивчати будь-яку форму руху. Електронний мікроскоп вводить нас у світ ультрамікроскопічних величин. Для розширення спостережень подій у часі служать: камера, фотографія, стробоскопічна зйомка. Звичайна фотографія фіксує одну фазу руху. Послідовна фотоекспозиція фіксує непомітні для очей дуже повільні рухи. Уповільнена кінозйомка дає можливість прослідкувати за окремими фазами руху, наприклад, за польотом птахів, ростом рослин, змінами ландшафту. Стробоскопічні зйомки, які відбуваються при сліпучому освітленні, з експозицією в мільйонну долю секунди, фіксують фази надзвичайно швидких рухів.

Зігнутий дріт в обертальному русі

Знімок

*падаючої краплі молока,
зроблений з короткою експозицією*

Дякуючи технічному прогресу нашої епохи невидимі випромінювання піддаються зображенню. Інфрачервоний фільм дозволяє зйомки в тумані або вночі. Рентгенівські промені проникають вглиб предметів, розкриваючи їхню внутрішню будову і властивості. Дякуючи флюоресценції стали видимими електромагнітні явища.

Рентген-троянда

Лілія

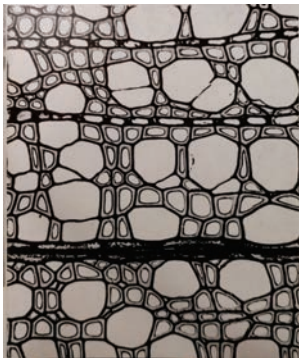
Голубина квітка

Наукові і технічні відкриття надають людям, зокрема художникам, широкі можливості для пізнання різноманітних аспектів пропорцій, ритму, форми, кольорових поєднань, рухів. Всі формації, які зустрічаються в природі можна розглядати як відбитки, що є перетинами діючих одна на іншу сил. Орнаменти, які залишає сила вітру, води та піску, є не лише пасивним відбитком діяльності цих природних явищ, але й активним «контуром», який одночасно об'єднує і розчленовує силу вітру, води, опір піску. Сам по собі цей «контур» не вітер і не пісок, а щось інше, нове. Він може слугувати матеріалом для творчої думки художника. Форма

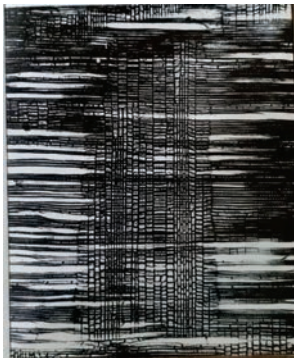
може бути лінійною (як рукопис), трьохмірною (як відцентрове обертання гончарного посуду), і переривчастою (як сліди на снігу). Форма може бути первинною (як клітина), але може бути і вторинною (як тінь або дзеркальне відображення). Форма може органічно розвиватися з середини (у випадку зростання), або механічно будуватися ззовні (коралові рифи). Є стійкі, живі (вулкани), але є і пам'ять спустошеної живої форми (окаменілості, мушлі). Свій індивідуальний вигляд форма завжди отримує від дії формотворчих процесів. У наш час бурхливого розвитку науки і техніки увага людини направлена на форми простору-часу, а це вже говорить про те, що ми знаходимося на порозі нової точки зору. Одержані відчутно нові форми сприйняття вже не йдуть у порівнянні зі звичайною інформацією наших органів чуття. Окрім об'єкту людина вже цікавиться і процесами, що відбуваються в ньому. Форми, створені природою, завжди викликають почуття захоплення досконалістю, доцільністю, багатоманітністю. Світ навколо нас знаходиться у постійному русі. Характер середовища, що нас оточує, ми пізнаємо, дякуючи чергуванню взаємозв'язаних форм. Але через недоступність спостереження трансформації форму й колір ми сприймаємо скоріше як засіб ототожнення предметів, а не як прояв їхньої появи та зникнення. Фотографування відкрило можливість побачити процес розвитку форми. Щоденно відзняті фотокадри однієї й тієї ж рослини наочно демонструють фази її розвитку, ніби стискаючи час.

*Вітамін В6
в синтезованому
вигляді*

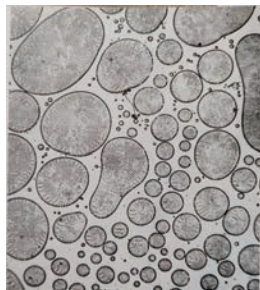
*Поперечний розріз
дерева*

*Тріплохитон,
радіальний розріз*

Кристалічні рідини

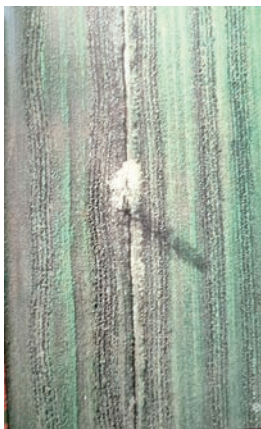

*3% залізо, забруднене
берилієм*

Для розуміння мінливого світу потрібна широка база основних положень, що характеризують ці зміни: посилення, переформування, згущення, спотворення, збільшення, спрощення тощо, що набули можливості зорового сприйняття. Ми знаємо уявні зміни (збільшення предмета, що наближається до нас), дійсні кордони старого й нового, зовнішніх і внутрішніх явищ, знайомого й невідомого. Так вони пов'язують групу з одиницею, один прошарок свідомості з іншим, фізичне з психологічним, фізичне з символічним. Якщо людина не знаходить аналогії, фізичні події стають психологічними.

Мушля

Дерево з висоти
пташиного польоту

Хвилі

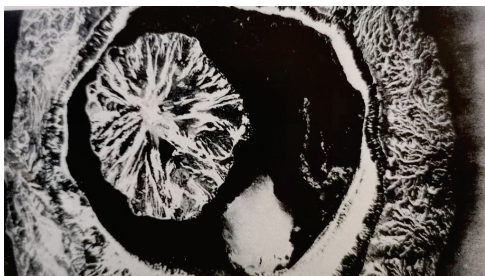
Між зовнішнім сигналом і чуттєвим враженням існує тісний взаємозв'язок. Враження викликає свою фізичну аналогію. Основою творчої праці є подібність, безперервність досвіду, вражень. Ці кодовані аналоги складають нашу пам'ять, пов'язану із враженнями — живу безперервність, послідовність. На початках свого розвитку людина використовувала в побуті форми природи — як посуд (шкарлупу мушлі, горіх кокосової пальми тощо), потім почала виготовляти посуд за аналогією з формами природи, з відомою творчою переробкою. Будь-який рівень розвитку техніки є аналогією наступного рівня. Аналогії використовуються при пошуках нових форм, почасти за допомогою першоджерел. Аналіз художніх творів з його багат шаровими аналогіями часто приводить до глибокого пізнання світу. Якщо співставити мікро- і макрознімки різних явищ природи, звертається увага на подібність, хоча їхнє походження, місце розташування і їхня величина цілком різні. Ця подібність не випадкова, вона свідчить про взаємний зв'язок.

*Очищена поверхня листка.
Мікрофотографія*

Пустеля Борео

*Заповнений водою вулканічний кратер
на острові Оннекотан з висоти 4500 м*

Поперечний розріз вулика

Людину оточують явища, які витлумачуються або як вираз статички-спокою, порядку, замкнутості, прагнення до центру, рівноваги. Або як вираз динаміки — рухливості, свободи, зміни і відкриття. Ця пара протилежностей: постійність, стійкість, дисципліна — з одного боку, і хаос, рух, життєвість — з іншого боку — є ключем розуміння суспільних явищ.

Прагненням до стану рівноваги просякнутий увесь світ природи. В стародавні часи оточеність і коло вважалися священними символами гармонії, єдності. Повага до кола

створила багато пам'яток архітектури, творів декоративно-прикладного мистецтва. Асиметрія пов'язана з рухом, зміною, життям. Художні твори дають варіанти різноманітних форм. Від закритої маси кулі до нескінченності (просторового рішення). Закриту форму кристалу ми знаходимо в тектонічному і часто геометричному, а рівновагу закритого і відкритого знаходимо в органічному. Форма і характер будь-якого явища — фізичний предмет, органічна форма, почуття, думка або інше явище суспільного життя — є результатом зіткнення протилежних тенденцій. Фізична формація є продуктом боротьби першопочаткової конструкції і дії оточуючого середовища. Наприклад, вода є фактором середовища, і не змінюючи своєї молекулярної будови, в залежності від дії температури, приймає твердий, рідкий або газоподібний стан. Внутрішні й зовнішні сили повинні бути пропорційними, тільки в цьому випадку вони можуть утворити гармонійну єдність.

Осад срібла
створений
електролізом,
електронна
мікрофотографія

Дендритна гілка
в чавуні

Утворення кристалів
(хлоркалій)

*Карбонат міді
та кальцію*

*Будова нагрітої
латуні*

*Поперечний розріз
кореня модрина*

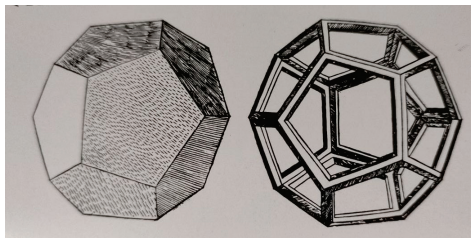

*Електромікро-
скопична
фотографія
кристалічної
структури*

Пропорція є ключовим поняттям, основою оперативного художнього вираження. За допомогою розуміння сенсу поняття пропорції розкривається багато таїн нашої епохи. Наші наукові й технічні знання відкривають широкі можливості для пізнання різних аспектів пропорцій. Моделлю для пізнання явищ природи є біологічна регуляція. В стародавньому світі гармонію шукали в протилежностях, вбачаючи існування в них якоїсь прихованої міри, що є основою порядку всесвіту. І віднайшли в правильному п'ятикутнику містичний ключ усіх гармоній — коефіцієнт 0,618. Цю цифру назвав пізніше Лука Пачіолі «божественною пропорцією», а його друг — Леонардо да Вінчі — «золотим перетином».

«Золотий перетин» отримується, якщо розділити довільний відрізок АВ точкою С на дві нерівні частини так, щоб відношення більшої його частини до меншої і цілого відрізка до більшої його частини було однаковим.

«Золотий перетин» користувався великою шаною у стародавніх греків, тому що він з'єднав додекаедр, який символізує єдиний всесвіт з його основною одиницею — п'ятикутником.

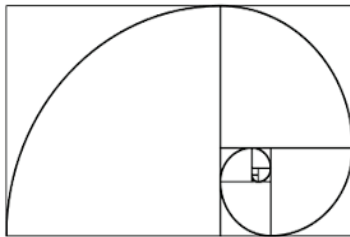

Додекаедр Леонардо.

Малюнок да Вінчі Лука Пачолі.

Божественна пропорція його роботи.

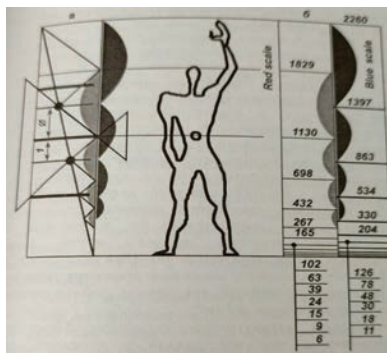
Венеція, 1509 р.

Золотий перетин

За пропорціями золотого перетину будувалися грецькі храми, створювалися скульптури. Художники Відродження в золотому перетині шукали не тільки вірний ключ уособлення краси, але й можливості виразу загальної гармонії природи. Леонардо да Вінчі вважав, що «пропорція» властива не тільки цифрам і вимірам, але й звукам, масам, часу, місцю, лінії.

Вітрувій вважав, що симетрія регулюється модулем, який є основною одиницею загального масштабу твору. Архітектори розвинули структури, які базувалися на комбінаціях, що повторюються — елементарних геометричних одиниць — модулів. Модуль став незамінним для конструкції та візуальної єдності.

Ле Корбюзьє. Модульор

Однією з найбільш відомих концепцій теорії пропорцій, що були розроблені порівняно недавно, є Модульор архітектора Ле Корбюзьє, в якому пов'язується гармонійна система відношень золотого перетину з пропорціями людської фігури.

Колір є могутнім засобом, який емоційно впливає на людину. За допомогою кольору можна збільшити або зменшити об'єм архітектурної форми, викликати відчуття тепла і холоду, організувати форму або зруйнувати її. Колір форми пов'язаний з властивістю поверхні, яка відбиває певну частину світових променів спектру. Колір характеризується тоном, чистотою і насиченістю. Один і той самий колір має багатство відтінків.

Колір у живій природі нерозривно пов'язаний із способом існування організмів. Забарвлення поверхні форм у природі певним чином відповідає кольоровому фону навколишнього середовища. При цьому гармонія кольору в живій природі доповнює гармонію її форми.

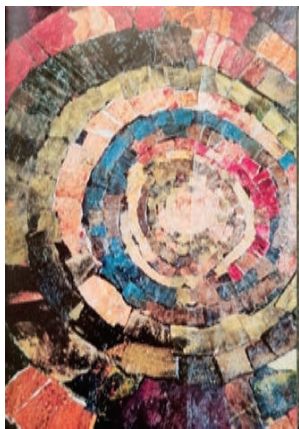
Художньо-декоративне значення колористики утворень природи для мистецтва має практичний зміст. Кількість кольору, його взаємозв'язок із формою, мініатюрна структура кольорових плям можуть бути покладені в основу кольорового розв'язання творчої праці художника.

Світлини поверхні Землі та води

Використання мотивів природи в мистецтві

*Поверхня листка
на воді*

В природі певна геометрія рисунка в поєднанні з кольором поверхні біоформ дає їм можливість маскуватися на фоні снігу або ґрунту, листя або кори дерев. Забарвлення живих істот в одних випадках дозволяє їм ховатися від більш сильних хижаків, в інших — раптово нападати на менш захищених. Багато видів метеликів під час відпочинку майже повністю зливаються з фоном покривних тканин рослин. Таким чином, попереджаючи; відлякуючи і притягуючи увагу види забарвлення живої природи допомагають їм у боротьбі за існування.

Значення кольору в художньому творі важко переоцінити. Колір допомагає розкрити зміст форми. Певні кольорові поєднання впливають на психіку людини, викликаючи різні емоції.

Дивно, але природа будує види твердої матерії з обмеженої кількості хімічних елементів. Чотири види атомів — вуглець, водень, кисень, азот — по-різному комбіновані, дають майже безкінечне розмаїття органічної речовини. Ріст

і розвиток утворень живої природи закономірно відображається в безперервній зміні їхньої внутрішньої і зовнішньої структури під дією різних факторів. Кожен організм живої природи в процесі свого розвитку прагне до форми, яка здатна найбільш повно задовільнити його функціональні потреби: здобуття харчу, збереження, розмноження тощо. Цей процес відбувається в безперервному зв'язку з конкретними умовами зовнішнього середовища. Природа не байдужа до способів створення своїх форм. Із можливих шляхів вона завжди знаходить найбільш доцільний. Загальною характеристикою є їхня конструктивність. Конструкція живої природи, організовуючи форму ефективно опирається дії зовнішніх сил, викликаних постійними або тимчасовими статичними чи динамічними навантаженнями. Фактори зовнішнього середовища та активність саме організму в кінцевому рахунку визначають його форму в природі.

Згідно конструктивній логіці, природа створює функціонально доцільні форми. Геометрія базується на суворому порядку. Вона вивчає і створює закономірні форми — праобрази або моделі реальних речей. Природа, володіючи невичерпним багатством своїх форм, створює їх за загальними законами, це проявляється в закономірності побудови кожної біоформи. Геометрія форм живої природи, як правило, більш складна і не помітна відразу, як наприклад геометрія клітин або кристалів. На відміну від живої природи, в органічному світі кривій лінії і нерівній поверхні надається явна перевага над прямою лінією і гладкою поверхнею. При цьому характерним є безперервність форми. Цілком правильні форми в природі зустрічаються порівняно рідко. Геометрично прості форми, наприклад, коло або конус (присутні у природі у вигляді мети, до якої наближаються природні форми у своєму прагненні до компактності, сталості, раціональності) в чистому вигляді зустрічаються рідко.

Геометричні особливості утворень як живої так і не живої природи здавна привертали увагу дослідників. Якщо вчені минулого деколи шукали тільки формальну закономірність будови природних структур, то в теперішній час геометричний аналіз є складовою частиною комплексного підходу до вивчення біосфери.

В кінці 50-х років минулого сторіччя виник новий науковий напрямок, основу якого складає дослідження і моделювання різних живих систем.

Біоніка — наука, що вивчає застосування принципів дії живих систем і використання біологічних процесів для вирішення інженерних завдань. Уперше термін був запропонований 1958 року американським вченим Дж. Стілі — військовим лікарем, дослідником в галузі в нейробіології. Поява цієї науки стала наслідком розвитку кібернетики, біофізики, біохімії, космічної біології, інженерної психології тощо. Симпозіум в Дайтоні (США) в 1960 році дав назву новій науці — біоніка (від грецького — елементи життя).

Народження біоніки — не випадковість. Це природний результат діалектичного розвитку науки і техніки. Біоніка спрямована в основному на розв'язання практичних задач, вона проникає в різноманітні галузі науки, стає незамінним їхнім помічником, сприяє їхньому розвитку і вдосконаленню.

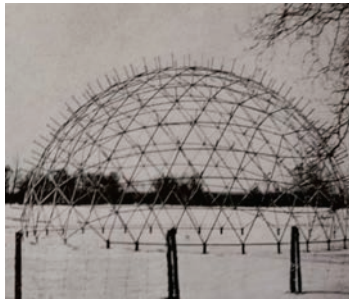
Протягом багатьох століть люди вивчали, досліджували і намагалися копіювати живу природу. Більш за все це знаходило відображення в пошуках свого місця в предметах першої необхідності і будівництві житла.

Архітектурна біоніка спрямована на використання можливостей, закладених у живій природі для вирішення проблем формотворення і технічного забезпечення, будівництва конструкцій і споруд, краси і гармонії архітектурних форм.

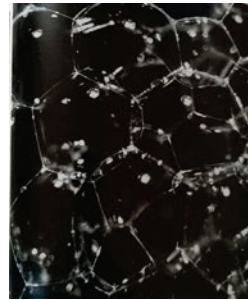
Основним правилом біоніки є надзвичайно потужний взаємозв'язок між формою та функціональністю у навколишньому середовищі. У світі все взаємозумовлене. Існують закони, які об'єднують весь світ в єдине ціле, породжуючи об'єктивну можливість використання в системах закономірностей, що штучно створюються, і принципів побудови живої природи та її форм.

*Будова мильної
Бульбашки*

*Р. Бакмінстер Фуллер.
Геодезичний купол,
тривимірна структура сітки*

Мильна бульбашка

*Стояча вода на краю
льодовика (Колумбія)*

*Будівля Опері
в Сідней (Австралія)*

*Залізобетонна конструкція
(Пер Луїджі Нерві)*

Правомірність біодизайну обумовлюється не лише біологічною і технічною єдністю людства і оточуючого світу, але й особливостями людського пізнання. Розум людини в

значній мірі формується під впливом процесів, які відбуваються в природі. У своїй творчій діяльності людина постійно, свідомо або інтуїтивно, звертається за допомогою до живої природи. Для всієї історії біодизайну характерним є використання (в промислових виробках) чисто зовнішніх обрисів природних форм. З прогресом науки виникає об'єктивна можливість використання процесів і зв'язків елементів живої природи майже в кожній галузі людської діяльності, яка в тій чи іншій мірі не була пов'язана з біонікою. Ці ж закони дають об'єктивну можливість використовувати закономірності й принципи побудови живої природи, її форм у штучно створюваних системах.

Не є винятком у цьому відношенні і творча діяльність художника. Жива природа має тенденцію в процесі свого розвитку прагнути до всебічної економії енергій, будівельного матеріалу і часу. Закон мінімуму в живій природі обумовлений органічною доцільністю існування. Все це призвело до думки про можливість використання закономірностей формоутворення живих структур.

Пошуки форм і кольористичного рішення можуть іти як у напрямку вдосконалення їхніх традиційних видів, так і розробки принципово нових.

Перший напрямок, володіючи певними перевагами, має свою межу, а другий — різниться великими творчими можливостями. Задачі, які стоять перед художниками декоративно-прикладного мистецтва, складні і багаточисельні.

На етапі дослідження природи перед художником, зокрема — художником декоративно-прикладного мистецтва, неминуче постає питання, які саме форми природи привертають увагу, є цікавими і надихаючими. Художник передусім керується можливостями відтворення принципів побу-

дови живих форм. Основний метод — це метод функціональних аналогій або співставлення принципів формоутворення промислових виробів і живої природи. Відбирати необхідні і корисні функції і форми природи допомагає знання проблем сучасної епохи. Йде процес аналізу природних форм, гармонійність його розвивається за існуючими законами і принципами. Для сприйняття гармонії, закономірності побудови, образності природної форми потрібна певна підготовленість. Кожна природна форма має свої, властиві тільки їй, риси. Вивчення форм природи живить фантазію художника, дає матеріал і допомагає розв'язувати проблему гармонії, функціонального та естетичного начала, збагачуючи формальні засоби гармонізації в пошуках найбільш виразних пропорцій, ритмів, симетрії, асиметрії статички — динаміки тощо.

Гармонія краси і доцільності в природі — воістину невичерпне джерело засобів гармонізації художніх творів до якого постійно звертались творці мистецтва. Вітрувій, Леон Альберті, Палладій, Ле Корбуз'є шукали закономірності побудови чудової форми, яка поставала зі знання законів природи. Застосування форм природи в процесі творчості художника розвиває увагу, пробуджує творчу думку, змушує шукати, пізнавати. Розуміння проблем сучасності допомагає віднайти необхідні корисні функції і форми, існуючі в природі.

Сучасна теорія мистецтва виокремлює два шляхи художнього узагальнення в мистецтві. Перший — це зображальний, оскільки відображає життя, що реалізується через конкретно-предметні образи мотивів і предметів. Зображальний шлях художнього узагальнення в мистецтві текстилю має певні особливості — не відтворюючи форму, наприклад, рослинного мотиву як таку, художник все ж таки рухається у

напрямку візуального узагальнення, виявляючи тільки орнамент, ритм фактури у відриві від самої поверхні. По суті, художник, йде шляхом образотворення інтерпретації лише форми. Другий шлях узагальнення принципово відрізняється від першого: явища об'єктивного світу виражаються не через конкретні зображувальні форми, а опосередковано, через емоційні асоціації, що базуються на власних спостереженнях і життєвому досвіді, він не є ілюзорним.

Мистецтво текстилю — галузь декоративно-прикладного мистецтва, в якій найбільш яскраво і переконливо розкриваються можливості відображення в орнаменті об'єктивних особливостей світу природи. Твори мистецтва текстилю можуть являти собою невичерпне джерело естетичних переживань, відкриттів.

За своєю природою навколишнє середовище художника — орнаментальне. Художник відчуває в природі «орнамент», вловлює в мотиві найбільш характерне, усвідомлює смисл орнаментальної структури, відчуває, бачить, активно сприймає, передбачає і вгадує орнамент у світі природи, навіть там, де для непосвяченого ока — лише гладка поверхня.

Робота художника-текстильника над образом осмисленням різноманітних мотивів природи дуже важлива. Робота з натури у даному випадку — це активний творчий процес опрацювання природних мотивів в орнаментальні форми, що відповідають духу свого часу, смілива інтерпретація форм натури, що базується на широті поглядів і вільному мисленні художника нашого часу.

Пізнання законів природи є передвісником ідеї краси в людський свідомості. Завдяки науково-технічним відкриттям природа постала перед нами із багатством форм і барв. Виявляється, окрім видимого світу, що оточує нас повсякчас,

є і невідчутний неозброєним оком. Людина може зазирнути в нього за допомогою мікроскопу, телескопу, стробоскопічних і інфрачервоних зйомок. Художник декоративно-прикладного мистецтва має можливість використати їх у своїй творчості, бо це є невичерпною базою, що характерна досконалістю, доцільністю і багатством форм, де ми бачимо діючі закони гармонії, ритму, симетрії/асиметрії, статичності/динаміки, контрасту/нюансу.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що природа залишається невичерпним джерелом натхнення для художника, навіть в умовах цифрової епохи та широкого використання штучного інтелекту у мистецтві. Вивчення природних форм, закономірностей гармонії, симетрії, пропорцій і кольорів сприяє не лише розширенню художніх засобів виразності, а й глибшому усвідомленню взаємозв'язку між людиною та навколишнім світом. Біоніка, як напрям художньої практики, відіграє важливу роль у формуванні нових образотворчих рішень, що поєднують природні принципи з сучасними технічними можливостями.

Разом з тим, технологічні досягнення, зокрема штучний інтелект, створюють не лише нові перспективи, а й загрози для мистецтва. Виявлено, що існує ризик втрати унікальності творчого процесу через автоматизацію художнього мислення та заміщення ручної праці алгоритмічними рішеннями. Це актуалізує проблему збереження фахового рівня художньої освіти, необхідності адаптації навчальних програм до нових реалій та розробки механізмів правового захисту авторських прав у цифрову епоху.

Таким чином, природа, мистецтво і технології перебувають у постійному діалозі, що вимагає глибокого осмислення їхніх взаємозв'язків, а також пошуку оптимальних шляхів

гармонійного співіснування традиційного художнього мислення та цифрових інновацій.

Список використаних джерел

1. Боднар О.Я. Золотий переріз і неевклідова геометрія в науці та мистецтві. Наукове видання. – Львів: НВФ «Українські технології», 2005.
2. De natura (Природа) / Carole Simard-Laflamme. Mia Et Klaus. – Quebec: Editions d'art le Sabord, 1997.
3. Kepes Gyorgy. A vilag uj kepe a muveszetben es a tudomanyban. – Budapest: Corvina Kiado, 1979.

Наукове видання

Авторський колектив:

Антонюк-Коберська Н.М., Вернюк Я.С., Власюк О.П., Ганжа М.В.,
Гузь Я.В., Крайлюк Л.В., Локшук І.М., Русак О.Л., Сташук О.А.,
Токар І.В., Чернієнко В.А., Шеретюк Р.М.

**ПРОФЕСІЙНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА РІВНЕНЩИНИ:
персоналії, технології, виклики сьогодення**

Монографія

Матеріали подано в авторській редакції

Технічний редактор
Віталій Власюк

Підписано до друку 05.05.2025 р. Формат 60х84 1/16.

Папір офсетний. Гарнітура «PT Serif». Друк цифр.

Ум. друк. арк. 13,72. Наклад 100 пр. Зам. 30.

Видавництво «Волинські обереги».

33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;

e-mail: oberegi97@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано в друкарні видавництва «Волинські обереги».